

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет _____ магістерської
підготовки
Кафедра публічного управління та
менеджменту природоохоронної
діяльності

Магістерська кваліфікаційна робота

на тему: Удосконалення державної політики в сфері охорони здоров'я

Виконала студентка 2 курсу групи МПУ-18
спеціальності 281 Публічне управління та
адміністрування
Чорній Дарія Тарасівна

Керівник к.е.н., доц.
Жавнерчик Олеся В'ячеславівна

Консультант _____

Рецензент ОДЕКУ к.ю.н., доц.
Швидченко Ірина Георгіївна

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Магістерської підготовки

Кафедра публічного управління та менеджменту природоохоронної діяльності

Рівень вищої освіти магістр

Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

Павленко О.П. _____

«28» жовтня 2019 року

З А В Д А Н Н Я
НА МАГІСТЕРСЬКУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Чорній Дарії Тарасівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Удосконалення державної політики в сфері охорони здоров'я керівник роботи Жавнерчик Олеся В'ячеславівна, к.е.н., доц.,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «18» жовтня 2019 року № 235-С

2. Строк подання студентом роботи 9 грудня 2019 року

3. Вихідні дані до роботи матеріали наукових та періодичних видань, статті фахових збірників наукових робіт, розробки вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали сайтів Інтернет-мережі з питань державної політики в сфері охорони здоров'я, а також авторські аналітичні дослідження з питань динаміки впровадження медичної реформи в Україні.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретичні засади державної політики в сфері охорони здоров'я.

2. Аналіз сучасного стану державної політики в сфері охорони здоров'я.

3. Напрями удосконалення державної політики в сфері охорони здоров'я.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. Теоретичні підходи до визначення сутності категорії «здоров'я».
2. Складові елементи категорії «здоров'я». 3. Рівні стану «здоров'я». 4. Цільові орієнтири політики в сфері охорони здоров'я. 5. Основні компоненти забезпечення якості медичного обслуговування населення. 6. Основні показники охорони здоров'я. 7. Захворюваність населення України. 8. Чинники захворюваності та здоров'я населення. 9. Чисельність померлих та народжених в Україні. 10. Проблеми охорони здоров'я в Україні. 11. Напрями удосконалення державної політики в сфері охорони здоров'я.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 28 жовтня 2019 року**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів дипломної кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Оцінка виконання етапу	
			у %	за 4-х бальною шкалою
1	Робота з літературними джерелами	28.10.19-03.11.19	67	задовільно
2	Робота над розділом 1 «Теоретичні засади державної політики в сфері охорони здоров'я»	04.11.19-13.11.19	75	добре
3	Робота над розділом 2 «Аналіз сучасного стану державної політики в сфері охорони здоров'я»	14.11.19-23.11.19	80	добре
4	Рубіжна атестація	18.11.19-23.11.19	74	добре
5	Робота над розділом 3 «Напрями удосконалення державної політики в сфері охорони здоров'я»	24.11.19-06.12.19	75	добре
6	Оформлення роботи	06.12.19-09.12.19	75	добре
7.	Здача роботи на кафедру	09.12.19		
8.	Перевірка на плагіат	09.12.19-12.12.19		
	Інтегральна оцінка виконання етапів календарного плану (як середня по етапам)		75	добре

Студент Чорній Д.Т.
(підпис) (прізвище та ініціали)Керівник роботи Жавнерчик О.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

на магістерську кваліфікаційну роботу на тему:

«Удосконалення державної політики в сфері охорони здоров'я»

Чорній Дарії Тарасівни

Актуальність теми. Основною метою державної політики в сфері охорони здоров'я є збільшення системної ефективності і доступності надання населенню медичної допомоги, а головним результатом зусиль і дій державних органів виконавчої влади на всіх рівнях є створення реальних умов покращення здоров'я громадян.

Метою магістерської роботи є теоретичне обґрунтування напрямів удосконалення державної політики в сфері охорони здоров'я та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення її ефективності.

У відповідності до мети, були поставлені для вирішення такі завдання: - розглянути зміст категорії «здоров'я» та її складові елементи, узагальнити теоретичні погляди на змістовну сутність державної політики в сфері охорони здоров'я, визначити її гуманістичну спрямованість і соціальне призначення; дослідити напрями державної політики в сфері охорони здоров'я, пріоритети в охороні здоров'я та цільові орієнтири європейської політики «Здоров'я - 2020»; проаналізувати зарубіжний досвід організації державної політики в сфері охорони здоров'я та типові моделі охорони здоров'я; проаналізувати інституціональне середовище державної політики в сфері охорони здоров'я, етапи медичної реформи, основні здобутки в процесі її реалізації; систематизувати проблеми державної політики в сфері охорони здоров'я; розробити пропозиції щодо підвищення ефективності державної політики в сфері охорони здоров'я.

Об'єктом дослідження є процес організації державної політики в сфері охорони здоров'я в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти державної політики в сфері охорони здоров'я.

Методи дослідження: абстрактно-логічний, графічний, економіко-статистичного аналізу, стратегічного аналізу, систематизації, порівняння, екстраполяції.

Наукова новизна даної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні перспектив розвитку державної політики в сфері охорони здоров'я з метою збереження генофонду української нації.

Практична значущість роботи полягає у розробленні пропозицій щодо удосконалення державної політики в сфері охорони здоров'я та підвищення її ефективності.

Магістерська кваліфікаційна робота містить: основна частина – 89 стор.; таблиць – 15; рисунків – 18; літературних джерел – 51.

Ключові слова: здоров'я, охорона здоров'я, державна політика, медична реформа, удосконалення.

S U M M A R Y

for the master's qualifying work on the theme:

«Improving public health policy»

Chorniy Dariia Tarasivna

Actuality of theme. The main goal of public health policy is to increase the systemic efficiency and accessibility of health care delivery to the population, and the main result of the efforts and actions of state executive bodies at all levels is to create real conditions for improving the health of citizens.

The purpose of master's qualification work is to theoretically substantiate the directions of improving public health policy and to develop practical recommendations for improving its effectiveness.

The objectives of the work are: to consider the content of the category "health" and its constituent elements, to generalize the theoretical views on the substantive essence of public health policy, to determine its humanistic orientation and social purpose; explore public health policy directions, health priorities and European 2020 Health Policy targets; analyze overseas experiences of public health policy organization and typical health care models; to analyze the institutional environment of public health policy, the stages of medical reform, the main achievements in the process of its implementation; systematize public health policy issues; develop proposals to improve the effectiveness of public health policies.

The object of research is the process of organizing public health policy in Ukraine.

The subjects of research are theoretical, methodological and practical aspects of public health policy.

Methods of research: abstract-logical, graphic, economic-statistical analysis, strategic analysis, systematization, comparison, extrapolation.

The theoretical significance of the research lies in the theoretical substantiation of the prospects for the development of public health policy in order to preserve the gene pool of the Ukrainian nation.

The practical significance of the work lies in developing proposals for improving public health policy and making it more effective.

Master's qualification paper contains: the main part - 89 pages; tables - 15; drawings - 18; literary sources - 51.

Key words: health, health care, public policy, medical reform, improvement.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	10
1.1. Поняття та соціальне призначення державної політики в сфері охорони здоров'я	10
1.2. Напрями державної політики в сфері охорони здоров'я	19
1.3. Зарубіжний досвід організації державної політики в сфері охорони здоров'я	26
РЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	36
2.1. Сучасний стан здоров'я української нації та аналіз стану державної політики в сфері охорони здоров'я	36
2.2. Інституціональне середовище державної політики в сфері охорони здоров'я	47
2.3. Трансформації та реформи системи охорони здоров'я в Україні.....	55
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	70
3.1. Проблеми державної політики в сфері охорони здоров'я	70
3.2. Пропозиції щодо удосконалення державної політики в сфері охорони здоров'я.....	80
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	90
ДОДАТКИ	96

ВСТУП

В галузі охорони здоров'я державне регулювання займає важливе місце в усій політиці держави, при цьому основною метою розвитку галузі є збільшення системної ефективності і доступності надання населенню медичної допомоги, а головним результатом зусиль і дій державних органів виконавчої влади на всіх рівнях є створення реальних умов, які могли б сприяти наданню позитивного ефекту на здоров'я громадян, а також досягнення основних цільових показників в сфері охорони здоров'я. В Україні сформована єдина система управління, яка являє собою сукупність державних органів управління охороною здоров'я, органів управління охороною здоров'я суб'єктів України, органів місцевого самоврядування, підвідомчих їм організацій, а також представників приватної медичної практики та приватної фармацевтичної діяльності, що функціонують з метою збереження і зміцнення здоров'я громадян.

Питання державної політики у сфері охорони здоров'я досліджували такі провідні українські вчені, як: Ю.В. Бережна (об'єктивна необхідність державного регулювання розвитку сфери охорони здоров'я в Україні), З.С. Гладун (державне управління в галузі охорони здоров'я), Д.В. Карамішев (стратегічне управління інноваційними процесами в системі охорони здоров'я: державні механізми), І.В. Комарова (бюджетне фінансування охорони здоров'я громадян України як складової людського капіталу), Г.О. Слабкий (сучасні підходи до фінансування системи охорони здоров'я), М.В. Солоненко (міжнародні тенденції державної політики та управління реформуванням у галузі охорони здоров'я), І.В. Рожкова (децентралізація управління у сфері охорони здоров'я на місцевому рівні), та інші.

Метою магістерської роботи є теоретичне обґрунтування напрямів удосконалення державної політики в сфері охорони здоров'я та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення її ефективності.

Відповідно до мети, були поставлені для вирішення такі завдання:

- розглянути зміст категорії «здоров'я» та її складові елементи, узагальнити теоретичні погляди на змістовну сутність державної політики в сфері охорони здоров'я, визначити її гуманістичну спрямованість і соціальне призначення;
- дослідити напрями державної політики в сфері охорони здоров'я, пріоритети в охороні здоров'я та цільові орієнтири європейської політики «Здоров'я - 2020»;
- проаналізувати зарубіжний досвід організації державної політики в сфері охорони здоров'я та типові моделі охорони здоров'я;
- проаналізувати інституціональне середовище державної політики в сфері охорони здоров'я, етапи медичної реформи, основні здобутки в процесі її реалізації;
- проаналізувати сучасний стан дієвості державної політики в сфері охорони здоров'я та систематизувати проблеми державної політики в сфері охорони здоров'я;
- розробити пропозиції щодо підвищення ефективності державної політики в сфері охорони здоров'я.

Об'єктом дослідження є процес організації державної політики в сфері охорони здоров'я в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти державної політики в сфері охорони здоров'я.

Методи дослідження. У роботі використано методи: абстрактно-логічний – для узагальнення теоретичних засад організації державної політики в сфері охорони здоров'я, графічний, економіко-статистичного аналізу – для аналізу поточного стану дієвості державної політики в сфері охорони здоров'я України, стратегічного аналізу – для визначення стратегічних орієнтирів розвитку державної політики в сфері охорони здоров'я, методи систематизації, порівняння, екстраполяції - при дослідженні

проблем розвитку державної політики в сфері охорони здоров'я та шляхів їх вирішення.

Інформаційною базою роботи стали офіційні матеріали органів державної статистики, нормативно-правові акти України, наукові монографії, статті та матеріали конференцій з теми дослідження.

Наукова новизна даної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні перспектив розвитку державної політики в сфері охорони здоров'я з метою збереження генофонду української нації.

Практична значущість роботи полягає у розробленні пропозицій щодо удосконалення державної політики в сфері охорони здоров'я та підвищення її ефективності.

ВИСНОВКИ

Охорона здоров'я будь-якої держави являє собою комплекс державних, соціальних, економічних, медичних та інших заходів, до яких вдається товариство для охорони і поліпшення здоров'я членів цього товариства. Дослідження теоретичної сутності категорії «здоров'я» дозволило встановити її зміст, який полягає у збалансованості і динамічній рівновазі функціонування всіх підсистем організму, що забезпечує виконання низки біологічних та соціальних функцій. Розгляд складових «здоров'я» дозволив визначити його багато вимірність та інтегральність рівнів, що обумовлює склад диференційованих заходів щодо його охорони.

Визначені пріоритети та цільові орієнтири європейської політики «Здоров'я 2020», які передбачають зменшення тягаря хвороб, поліпшення детермінант здоров'я, інвестування на всіх етапах забезпечення та покращення стратегічного управління галуззю, проведено аналогію з концепцією програми «Здоров'я 2020: український вимір», та визначені напрями розвитку системи охорони здоров'я в Україні, які полягають в зниженні смертності по основним захворюванням, кадрове забезпечення галузі, підвищення оплати праці медичних працівників, розвиток медичної науки, посилення профілактичного спрямування, формування установок на здоровий спосіб життя.

Первинна медична допомога проголошена як пріоритетний напрямок розвитку системи охорони здоров'я. Однак спеціальних програмних документів, що підтверджують таку позицію, немає; підрозділ первинної медичної допомоги у МОЗ після чергової реорганізації центрального органу влади в системі охорони здоров'я в новій структурі відсутній; фінансового розмежування первинної медичної допомоги та вторинної допомоги немає, хоча його доцільність доведена в регіональних пілотних проектах, реалізованих у 2010–2014 рр.; закон про захист прав пацієнтів, незважаючи на неодноразові подання різних проектів, до цього часу не прийнято.

Фінансування закладів здійснюється за жорстким постатейним кошторисом на основі застарілих інфраструктурних нормативів. Це позбавляє керівників закладів охорони здоров'я управлінської гнучкості та не сприяє мотивації до покращення результату. Попри сплату громадянами з власної кишені майже половини коштів на охорону здоров'я додатково до загальнодержавних податків вони вимушені отримувати послуги, що надаються на базі застарілої інфраструктури, без гарантій якості і поважного ставлення до прав та гідності пацієнтів. Така організація системи не лише порушує конституційне право людини на доступну та якісну медичну допомогу, знижує рівень здоров'я та тривалість життя українців, але і перешкоджає економічному розвитку та соціальній згуртованості суспільства. Заклади охорони здоров'я наголошують на необхідності суворого управління фінансуванням, підвищення показників операційної діяльності та результатів надання медичних послуг, а також розробки інноваційних рішень. Все це дасть можливість підвищити якість надання медичної допомоги, скоротити витрати.

Важливою умовою є об'єднання та співпраця зацікавлених сторін у межах всієї системи охорони здоров'я для реалізації єдиного комплексного підходу до залучення фінансування та ефективного надання медичних послуг. Паралельне існування громадської та приватної медицини сприятиме виникненню конкуренції, у хворих з'явиться можливість вільного вибору лікаря й закладу, що є правом громадян у демократичному світі, а держава контролюватиме підготовку кадрів і ціноутворення медичної допомоги. Так, державна охорона здоров'я утримуватиметься за рахунок держави і надаватиме громадянам України гарантований обсяг медичної допомоги. Усі, кого не задовольнить ця підсистема, зможуть або реалізувати себе (медичні працівники), або отримати медичну допомогу (пацієнти) у громадських і приватних медичних закладах. За таких умов пацієнт поступово ставатиме рівноправним партнером лікаря та держави у збереженні свого здоров'я. Окрім того, успішному розвитку галузі сприятимуть укріплення

партнерських відносин між державою та приватним сектором, інвестування у заходи з попередження хвороб та охорони здоров'я населення, а також вивчення практик і використання досвіду інших галузей.

Трансформаційні процеси охорони здоров'я в перехідний період докорінно змінюють всю систему суспільних відносин, а значить, і соціальний статус практично кожного члена суспільства в новій системі. Але формування цих процесів не відбуваються миттєво.

Зі зростанням ролі й впливу пацієнтів у сфері охорони здоров'я, постачальники та платники мають змінюватися відповідним чином, використовуючи нові можливості для створення більш прямих, особистих відносин зі споживачами. Цифрові технології можуть допомогти поліпшити взаємодію з пацієнтами, забезпечити для них зручні варіанти отримання медичної допомоги та сформувані довгострокові двосторонні відносини. Організації, які розуміють, як саме споживачі хочуть користуватися цифровою медициною, телемедициною, натільними пристроями для моніторингу й фітнесу, онлайн-ресурсами, соціальними медіа та іншими технологіями, та які використовуватимуть ці знання, матимуть переваги під час розробки ефективних стратегій взаємодії з пацієнтами, що допоможуть їм приймати зважені й обґрунтовані рішення. Інвестиції в технології, такі як віртуальне здоров'я і телемедицина, можуть розширити обсяг послуг, а також допомогти лікарням скоротити витрати. Віртуальні медсестри, які взаємодіють з пацієнтами за допомогою алгоритмів штучного інтелекту, та інтелектуальні віртуальні помічники, що надають персоналізовані медичні послуги, – це інновації, які вже набирають силу.

Отже, запровадження розпочатих змін повинно продовжуватися. Перші успіхи - реформа первинної ланки медичної допомоги із запропонованим чітким переліком послуг для пацієнтів та вільним вибором сімейного лікаря, автономізація закладів охорони здоров'я, створення єдиної системи електронної охорони здоров'я, прогресивна програма реімбурсації медикаментів «Доступні ліки» із використанням електронного рецепту -

показали високий запит на зміни у галузі з боку населення. Для забезпечення динаміки змін важливим прийняття Верховною Радою закону про бюджет на 2020 рік із переліком гарантованих державою медичних послуг на всіх рівнях допомоги. Це стане гарантією безперервного продовження трансформації системи охорони здоров'я.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Слабкий Г.О., Миронюк В.І., Качала Л.О., Ратаніна О.М. Основні терміни, які вживаються у сфері громадянського здоров'я. *Україна здоров'я нації*. 2017. №3(44) URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Uzn_2017_3_43.pdf (дата звернення 03.12.19).
2. Семенова А. В. Поняття і правова сутність категорій "здоров'я" та "охорона здоров'я". *Юрист України*. 2014. № 3. С. 68-73.
3. Бобро А. А. Сутність поняття "соціальне здоров'я" у науковій літературі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2014. Вип. 122. С. 19-23.
4. Миронюк Т. М. Сутність поняття "здоров'я" в аспекті формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер. : Педагогічні науки*. 2016. Вип. 31. С. 34-41.
5. Шекера О.Г. Здоров'я: Основні терміни і показники: веб-сайт Міжнародна асоціація «Здоров'я Суспільства» URL: http://healthy-society.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=693:2011-12-21-07-50-52&catid=36:2011-04-19-08-30-45&Itemid=58 (дата звернення 03.12.19).
6. Логвиненко Б. О. Здоров'я як правова категорія: до постановки питання. *Форум права*. 2017. № 5. С. 230–235.
7. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05.07.2012 р., №5081-VI // Відом. Верхов. Ради України. 2013. №30. Ст. 340.
8. Дані Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL: <http://www.who.int/topics/ru/> (дата звернення: 02.11.2019).

9. Заюков І. В. Дослідження здоров'я зайнятого населення як соціально-економічної категорії в умовах трансформацій України. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2017. № 1. С. 45-50.
10. Про схвалення концепції Загально державної програми «Здоров'я 2020: український вимір»: Розпорядження від 31 жовтня 2011 р. №1164-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/244717787> (дата звернення: 5.12.2019).
11. Стандартизація медичної допомоги як фактор соціалізації державних управлінських послуг URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07igfsas.htm> (дата звернення: 05.12.2019).
12. Державне управління охороною здоров'я України: [монографія]. Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України. К., 2014. 312с.
13. Кармишев Д.В. Стратегічне управління інноваційними процесами в системі охорони здоров'я: державні механізми: монографія. Д.В. Кармишев. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2006. 304 с.
14. Перхов В.И., Стребунова Р.В., Янкевич Д.С., Юркин Ю.Ю. Анализ зарубежного опыта финансирования и организации научных исследований в области здравоохранения. *Менеджер здравоохранения*. 2013. №7. С.49-56.
15. Thomson S., Foubister T. Финансовое здравоохранение в европейском союзе. Проблемы и стратегические решения [Текст]: науч. Изд. S. Thomson, T.Foubister: Европейская обсерватория по системам и политике здравоохранения. Серия исследований Обсерватории. Копенгаген: ВОЗ. 2010. Вып. 17. 241 с.
16. Зоря О.П. Демографічний стан в Україні в умовах глибокої трансформаційної економічної кризи. *Грані*, 2015. №2(118). С. 89-92.
17. Півторак О., Єфремов Д. Населення України скорочується втричі швидшими темпами, ніж в Європі URL: <http://global-ukraine-news.org/ru/2016/08/09/naselennya-ukrayiny-skorochuyetsya-vtrychishvydshymy-tempramy-nizh-v-yevropi/> (дата звернення 05.12.19).

18. Державна політика у сфері охорони здоров'я : кол. моногр. : у 2 ч. / [кол. авт. ; упоряд. проф. Я. Ф. Радиш ; передм. та заг. ред. проф. М. М. Білинської, проф. Я. Ф. Радиша]. К. : НАДУ, 2013. Ч. 1. 396с.
19. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 05.12.19).
20. Мезенцева Н., Батиченко С., Мезенцев К. Захворюваність і здоров'я населення в Україні: суспільно-географічний вимір: монографія. Київ. 2018. 136 с. URL: http://www.geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/kafedra_ekonom_lit/Zahvor_zdorovia.pdf (дата звернення 05.12.19).
21. Центр громадського здоров'я МОЗ України: веб-сайт. URL: www.phc.org.ua (дата звернення: 01.12.2019).
22. Конституція України: Законодавство України Відомості Верховної Ради України 1996, №30, ст. 141. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.12.2019).
23. Про Міністерство охорони здоров'я України: Положення затверджено від 25 березня 2015 року №267. URL: http://old.moz.gov.ua/ua/portal/ms_statute (дата звернення 05.12.19).
24. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 38. С. 385.
25. Охорона здоров'я України: стан, проблеми, перспективи / кол. авт. ; за заг. ред. В. М. Князевича. – К. : Вид-во «Київ», 2009. 437с.
26. Звіт національної служби здоров'я України 2018. 80 с. URL: https://nszu.gov.ua/storage/files/zvit-2018.pdf?fbclid=IwAR35Lm38Z_-8ow00Rz7LedQr715Ys7sD-SkdhDIBiYT2IMNHZOfs2izP0oo (дата звернення: 05.12.19).
27. Національна служба здоров'я України: Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://nszu.gov.ua/pro-nszu> (дата звернення 05.12.19).

28. Міністерство охорони здоров'я України. *Трансформація системи*: веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/article/reform-plan/5-regioniv-jaki-stali-liderami-za-viplatami-vid-nszu-u-2018-roci> (дата звернення 05.12.19)
29. Геєць В. М. Трансформаційні перетворення. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / В. М. Геєць, Б. Є. Кваснюк ; ред. акад. НАН України В. М. Геєць. Київ. Фенікс, 2003. 237 с.
30. Вовк С.М., Шутов М.М., Арцатбанова Е.В. Процесс системной трансформации здравоохранения в переходный период. Економіка і право охорони здоров'я. 2015. № 1 (1). С.11-15.
31. Матюха Л.Ф. Характеристика нормативно-правового забезпечення, яке сприяє розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини. *Україна. Здоров'я нації*. 2011. 2(18). С. 145-151.
32. Лехан В. М., Слабкий Г. О., Шевченко М. В. Стратегія розвитку системи охорони здоров'я: український вимір. *Україна. Здоров'я нації*. 2010. 1(13). С. 5-23.
33. Реформа системи охорони здоров'я: Державний веб-сайт України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-sistemi-ohoroni-zdorovya> (дата звернення: 03.12.2019).
34. Україна-2015: національна стратегія розвитку економіки: веб-сайт. URL: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/60/273.html> (дата звернення: 04.12.2019).
35. Шабасова М. А. Транзитология как научный подход и идеология. *Праці гістарычнага факультэта БДУ : навук. зб.* 2009. Вып. 4. С. 195–202.
36. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посади керівника державного, комунального закладу охорони здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. №1094. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1094-2017-p>. (дата звернення: 03.12.2019).
37. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я:

Закон України від 06.04.2017 р. №2002-VIII. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-19>. (дата звернення: 03.12.2019).

38. Що таке Електронна охорона здоров'я? Управління охорони здоров'я тернопільської облдержадміністрації: веб-сайт URL: <http://uozter.gov.ua/ua/681-reestr-zakladiv-oblasti-e-servisi> (дата звернення 03.12.19)

39. Концепція інформатизації охорони здоров'я України URL: <http://vikisoft.kiev.ua/новини/концепція-інформатизації-охорони-зд/> (дата звернення 05.12.19).

40. Волошин Ю. О., Марцеляк О. В., О. В. Янчук О. В. Омбудсмен із питань охорони здоров'я як фактор гарантування прав людини в умовах медичної реформи в Україні. *Запорозький медичний журнал*. 2019. Т. 21, № 5. С. 702-706.

41. Аніщенко М. А. Перспективний розвиток правової освіти у сфері охорони здоров'я як гарантія реалізації медичної реформи в Україні. Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики. 2019. Т. 12, № 1. С. 67-73.

42. Індекс здоров'я. Україна–2018: Результати загальнонаціонального дослідження /Укл. Степурко Т.Г. та ін. Київ, 2018. <http://health-index.com.ua/reports>(дата звернення 05.12.19).

43. Васкес Абанто Х.Э. Медицина и закон в Украине // Медичні та фармацевтичні науки: аналіз сучасності та прогноз майбутнього. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпропетровськ, 1–2 листопада 2013 р. С. 6-12.

44. Звіт рахункової палати за 2018 рік. Київ 2019. 165 с. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Reports/2018/ZVIT_RP_2018.pdf (дата звернення 05.12.19).

45. ¹ Васкес Абанто Х.Э. Реформа здравоохранения в Украине глазами практического врача // Медична наука та медична практика в Україні: проблеми розвитку та взаємодії. Збірник тез наукових робіт

учасників Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса, 8–9 листопада 2013 р. С. 108.

46. Доклад ВОЗ о состоянии здравоохранения в Европе. Курс на благополучие, 2012. URL: <http://www.euro.who.int/ru/publications/abstracts/european-health-report-2012-charting-the-way-to-well-being-the.-executive-summary>. (дата звернення: 05.12.2019).

47. Разработка новой европейской политики здравоохранения Здоровье-2020 от 18 февраля 2011. ЕРБ ВОЗ, 2011. URL: [www.euro.who.int › Andorra_07_Health2020](http://www.euro.who.int/Andorra_07_Health2020). (дата звернення: 05.12.2019).

48. Системы здравоохранения для здоровья и благосостояния. Отчет. Копенгаген: Европейское региональное бюро ВОЗ, 2008. 91с.

49. First Regional Followup Meeting on the Tallinn Charter: Health Systems for Health and Wealth, Copenhagen, Denmark, 5–6 February 2009. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2009 URL: http://www.euro.who.int/healthsystems/20090128_1, accessed 27 May 2009 (дата звернення: 05.12.2019).

50. Результати досліджень: безкоштовна медицина. Київ 2017. 54 с. URL: https://moz.gov.ua/uploads/0/409-bezkoshtovna_medytsyna.pdf (дата звернення 05.12.19).

51. Бідучак А. С. Вивчення поінформованості медичних працівників з питань реформування охорони здоров'я. *Клінічна та експериментальна патологія*. 2019. Т. 18, № 1. С. 169-171.